

זכויות עובדים: העסקה ישירה

מאות אלפי עובדות ועובדים בישראל מועסקים באמצעות קבלן, רבים מהם במגזר הציבורי. בשנים האחרונות התפשט אופן העסקה זה, שהיה מוגבל בעבר למתן שירותים כגון ניקיון ואבטחה, גם למקצועות כגון הוראה, הייטק, עבודה סוציאלית, סיעות במערכת החינוך, הדרכה ועוד. ההעסקה העקיפה מתאפיינת בשכר נמוך, בפגיעה בזכויות הסוציאליות, בפיטורים תכופים ובחוסר בטחון תעסוקתי. כמו כן היא פוגעת בתחושת השייכות של העובד והעובדת, ויוצרת שני מעמדות נפרדים במקום העבודה: העובדים הישירים, הזכאים לכל הזכויות, ועובדי הקבלן, המבצעים את אותה עבודה לצידם אך בתנאים גרועים יותר.¹¹⁴

כך למשל, כ-23,000 עובדות ועובדי הוראה פועלות באופן רציף עם תלמידים לאורך שנת הלימודים ומשמשות חלק מהצוות הקבוע של מוסדות החינוך, אך מועסקות באמצעות גופים מתווכים (חברות קבלניות, רשויות מקומיות, עמותות ותאגידים עירוניים) ולא על ידי משרד החינוך. דוח מבקר המדינה שפורסם השנה מצא שתנאי העסקתן של "מורות הקבלן" מובילים לפגיעה באיכות ההוראה, וכי משרד החינוך אינו מפקח על איכות ההוראה ועל תנאי ההעסקה של המורות המועסקות על ידי גופים מתווכים.¹¹⁵

למרות שכיחותה של ההעסקה העקיפה במגזר הציבורי והשלכותיה הרחבות על זכויות העובדים, למדינת ישראל אין מושג כמה עובדות ועובדים היא מעסיקה באופן זה. זאת מכיוון שהחוק אינו מחייב אותה לדווח על מספר העובדים המועסקים באמצעות קבלני שרותים, אלא רק על עובדים המועסקים בחברות כוח האדם. ניסיונות לעמוד על התמונה המלאה והמדויקת מגלים שמשרדי הממשלה והרשויות המקומיות אינם אוספים נתונים אלה.¹¹⁶ גם לגבי המגזר הפרטי חסרים נתונים מדויקים: כך למשל, בבדיקה שערך "כלכליסט" רק 14 מתוך 107 חברות שנבדקו הסכימו לדווח על מספר עובדי הקבלן שהן מעסיקות.¹¹⁷ נוסף על כך, למרות הרציונל של יעילות כלכלית וחסכון במשאבים העומד בבסיס ההעסקה העקיפה, אף גוף ממשלתי לא ערך בחינה מקיפה של יעילות השיטה; ממחקרים שנערכו בארץ ובעולם עולה שהעסקה קבלנית לא תמיד זולה יותר מהעסקה ישירה.¹¹⁸

ארגונים ופעילים, בין היתר במסגרת הקואליציה הארצית להעסקה ישירה,¹¹⁹ מנהלים כבר יותר מעשור מאבק נגד הפרת זכויותיהם של העובדות והעובדים המועסקים באמצעות חברות קבלניות ובעד מעבר להעסקה ישירה. השנה החלה הפעילות לשאת סוף פירות, בין היתר בעקבות כניסתה של ההסתדרות למאבק.¹²⁰ ביולי 2015 חתמו משרד האוצר וההסתדרות, בהובלת שר האוצר משה כחלון

¹¹⁴ להרחבה ולנתונים על תופעת עובדות ועובדי הקבלן, לטעונום בעד ונגד העסקה ישירה ולמתווה למעבר להעסקה ישירה בשירות הציבורי ראו: אורלי בנימין, אריאל ליבמן ואורנה עמוס, **מתווה לצמצום ההעסקה הקבלנית במגזר הציבורי בישראל**, הקואליציה הארצית להעסקה ישירה, נובמבר 2014, <http://bit.ly/1lnWpdX> (להלן: "**מתווה להעסקה ישירה**"). הקואליציה כוללת עובדות ועובדי קבלן, פעילות ופעילים, ארגונים חברתיים, ובהם האגודה לזכויות האזרח, ארגוני עובדים, ארגוני סטודנטים ומרצים, ועוד. למידע על הקואליציה ולרשימת החברים: <http://bit.ly/1Ws2gdJ>.

¹¹⁵ מבקר המדינה, **דוח שנתי 65 לשנת 2014 ולחשבונית שנת הכספים 2013**, מאי 2015, (להלן: "**דוח מבקר המדינה 65**") בעמ' 907-942. הנושא נדון השנה גם כמה פעמים בוועדות הכנסת. ראו למשל הודעות באתר הכנסת: **מי יאגד את מורי הקבלן?!**, 20.7.2015; **משרד החינוך בחר לשלוח נציג זוטר – והישיבה הופסקה**, 13.7.2015; **יו"ר הוועדה עאידה תומא סלימאן: מגמת הפרטה של המערכת היא עושה העובדות וגם הרעה ברמת השירות לאזרח ובזבוז כספי מדינה**, 15.6.2015. ראו גם: תמר פלד, **בדיקת גלצ: מהו מצב מורי הקבלן בישראל?**, 25.8.2015.

¹¹⁶ אורי טל-ספירו, **תנאי ההעסקה של העובדים הסוציאליים ברשויות המקומיות**, הכנסת – מרכז המחקר והמידע, אפריל 2015. ראו גם: **יו"ר ההסתדרות חשף היום כי משרד הביטחון פועל להקמת חברת כח אדם להעסקת עובדים חיצוניים**, הודעה באתר הכנסת 22.7.2015.

¹¹⁷ מיקי פלד, **הרצפות נשטפות לבד: רק 13% מהחברות חשפו מספר עובדי הקבלן**, כלכליסט, 12.4.2015.

¹¹⁸ **מתווה להעסקה ישירה**, ה"ש 114 לעיל, בעמ' 17-19. חשוב לציין שגם במקרים שבהם העסקה עקיפה היא זולה יותר, בדרך כלל החיסכון בא על חשבון זכויות העובדים ואיכות השירות.

¹¹⁹ על הקואליציה ראו בה"ש 114 לעיל.

¹²⁰ בצד ההערכה להישגים שיפורטו להלן, יש לציין שנטען נגד ההסתדרות כי התגייסה לנושא רק לאחרונה, בין היתר בשל ביקורת שהוטחה בה במהלך השנים על כך שלא ייצגה כראוי את עובדי הקבלן החלשים, וכי אף תרמה להתפתחות ולהתרחבות של ההעסקה הקבלנית. ראו למשל: מתן חודורב, **כך תרמה ההסתדרות בעצמה להתרחבות תופעת עובדי הקבלן**, nana10, 19.7.2015.

יו"ר ההסתדרות אבי ניסנקורן, על הסכם¹²¹ שמסדיר החזרה להעסקה ישירה של כ-15,000 עובדות ועובדים בשירות הציבורי, ובהם: כ-5,000 עובדים במקצועות פרה-רפואיים במערכת הבריאות, כ-600 אחיות בתי ספר, כ-1,500 עובדי ניקיון בבתי החולים, כ-5,000 סייעות בגני הילדים, כ-2,000 עובדות סוציאליות וכן המשפטנים ביחידת האפוטרופוס הכללי, עובדים של מוקדי הקליטה ליוצאי אתיופיה ועובדי מרכז המידע בשירות התעסוקה. עוד כולל ההסכם ביטול ההעסקה העקיפה בשיטת "כתף אל כתף" (מצב שבו עובד מן המניין ועובד קבלן מועסקים בביצוע אותה העבודה): כך, לאחר תשעה חודשי עבודה במתכונת של העסקה עקיפה יוחלט בוועדה משותפת של ההסתדרות והמדינה אם מדובר בתפקיד נחוץ; אם כן – העובד ייקלט להעסקה ישירה. אם לא, אי אפשר יהיה להביא עובד אחר במקומו למילוי אותו תפקיד.

עוד הוסכם בין האוצר להסתדרות על שיפור משמעותי בתנאי העבודה של כ-35,000 עובדות ועובדי קבלן נוספים: עובדים המועסקים בתחומי השמירה והניקיון במוסדות החינוך יועסקו 12 חודשים בשנה; תנאי העסקתם של עובדים סוציאליים המועסקים בהעסקה עקיפה יושוו לאלה של עובדי המדינה והרשויות המקומיות; ומורי קבלן המועסקים באמצעות "תוכנית קרב" יועסקו 12 חודשים בשנה ותנאי העסקתם ישופרו. נוסף על כך חתמה ההסתדרות על הסכם עם לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים (המעסיקים הפרטיים) שמטרתו להבטיח קליטה להעסקה ישירה לאחר תשעה חודשי עבודה של עובדי קבלן המועסקים במקצועות שהם בליבת העיסוק של המעסיק (כגון טלרים בבנקים, עובדים בפסי הייצור במפעלי התעשייה, חדרניות בבתי המלון, שליחים ומחסנאים), והשוואת תנאי העבודה והשכר בין עובדי הקבלן שלא נקלטים להעסקה ישירה לעובדים המועסקים ישירות. באוקטובר נחתם גם הסכם בין ההסתדרות לבין קופת חולים כללית, שעל פיו ייקלטו להעסקה ישירה אלפי עובדי ניקיון בבתי החולים של הקופה.¹²² למרות שבינתיים נהנים מההישגים רק מיעוט קטן מעובדי הקבלן,¹²³ אלה הם צעדים ראשונים חשובים ומשמעותיים בדרך לחזרה להעסקה ישירה, והוכחה לכך שמאבק ציבורי ממושך ועקשני מביא תוצאות.

¹²¹ **המאבק למען עובדי הקבלן**, אתר ההסתדרות החדשה, יולי 2015, http://www.histadrut.org.il/index.php?page_id=2134; עיקרי ההסכם באתר ההסתדרות: <http://bit.ly/1TeRffj>.
 ראו גם: מיקי פלד ואורי תובל, **השביתה בוטלה: 10,000 עובדי קבלן יקלטו בהעסקה ישירה עפ"י ההסכם עם ההסתדרות**, כלכליסט, 20.7.2015.
¹²² ג'ון בן זקן, **הישג להסתדרות: אלפי עובדי ניקיון בבתי החולים של כללית יעברו להעסקה ישירה**, מעריב, 20.10.2015.
¹²³ לביקורת על ההסכם בין האוצר להסתדרות ראו למשל: דנה ויילר-פולק, **15 אלף עובדים הרוויחו, אבל מה עם היתר?**, וואלה, 21.7.2015; חיים ביאור, **האפליה של עובדי הקבלן תימשך – רק 15 אלף מהם יעברו להעסקה ישירה**, TheMarker, 20.7.2015.